

ปฏิมากรรมแห่งศรัทธา ความเชื่อ และความจริง

แหล่งกำเนิดความคิดจาก ศรัทธาของความเชื่อ ในเรื่อง เทพเจ้าของชาวจีนนั้น เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ศาสนาเต๋า ศาสนาพุทธมหายาน และคำสอนของขงจื้อ ในเรื่อง สติ ปัญญา ความเพียร เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการนับถือบูชาเทพเจ้าต่าง ๆ มากมาย แม้ภายหลังต่อมามีบุคคลหนึ่งบุคคลใดสามารถปฏิบัติตนตามคำสอนได้อย่างเคร่งครัด เมื่อเสียชีวิตไปแล้วจะได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้าไปด้วย

เทพเจ้าของชาวจีนแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมและท้องถิ่นที่อาศัย สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน เทพเจ้าและหน้าที่ของเทพเจ้าก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เช่น สังคมป่า เทพเจ้าก็จะอยู่ตามป่าเขา ขอบเขตที่อยู่จะกว้างขวางไม่จำเพาะเจาะจง ส่วนสังคมเกษตรกรรม ที่ดินทำกินเป็นปัจจัยสำคัญ เทพเจ้าก็จะสถิตที่ไร่นา มีอิทธิฤทธิ์ปกป้องรักษาที่นา เมื่อถึงสังคมทุนนิยม เทพเจ้าก็จะสนับสนุนเรื่องการทำมาค้าขาย บันดาลโชคลาภความร่ำรวยต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากเทพเจ้าที่ประดิษฐานอยู่ในศาลเจ้าจีนในที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย สามารถจำแนกคติที่มาออกเป็นดังนี้

๑. เทพเจ้าเป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ มีตัวตนอยู่จริงในอดีต เป็นเทพที่กระทำความดีไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ เช่น เป็นผู้นำชุมชนที่เสียสละและรักชุมชน เมื่อเสียชีวิต คนในชุมชนจึงสร้างศาลไว้เพื่อสักการะบูชาและให้ช่วยปกป้องรักษาให้ชุมชนร่มเย็นต่อไป บ้างก็เป็นผู้มีคุณธรรม รักท้องถิ่น มีอำนาจ และประกอบคุณงามความดีไว้มาก จากปुरुชนคนธรรมดาจึงได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้าในเวลาต่อมา

๒. เทพเจ้าเป็นเทพในตำนานจีน เป็นเทพเจ้าที่ไม่ได้มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ อาจมาจากความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เช่น ดวงดาว ดวงอาทิตย์ หรือแม้แต่เทพในนิทาน นิยาย วรรณคดีชาวบ้าน หรือเรื่องเล่าที่เล่าต่อสืบต่อกันมา

๓. เทพเจ้าเป็นเทพในพุทธศาสนา เนื่องจากศาสนาพุทธนิกายมหายานที่ได้เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยจีนมาตั้งแต่สมัยโบราณ ทำให้พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีอยู่ของชาวจีนเป็นอย่างมาก และได้เข้าผสมผสานกับลัทธิขงจื้อ และลัทธิเต๋า จนทำให้ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า และพุทธศาสนามหายาน รวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้สามารถพบเทพในพุทธศาสนาปรากฏอยู่ภายในศาลเจ้าของชาวจีน เช่น พระโพธิสัตว์กวนอิม

พระพุทธเจ้าน้อย (พระโพธิสัตว์ปางประสูติ)

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๖

ประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์ปางประสูติ หรือที่ในปัจจุบันนิยมเรียกกันว่า “พระพุทธเจ้าน้อย” เป็นประติมากรรมที่สร้างขึ้นในพระพุทธศาสนาแบบมหายาน ในจีน อีเบต เนปาล และญี่ปุ่น ลักษณะเป็นรูปกุมารยืนบนดอกบัว ยกพระกรขวาชูพระดัชนี (นิ้วชี้) ขึ้นเบื้องบน พระหัตถ์ซ้ายชี้พระดัชนีลงเบื้องล่าง

ตามพุทธประวัติฝ่ายมหายานระบุว่า เมื่อพระบรมโพธิสัตว์รับเชิญจากดุสิตเทวโลก ลงมาบังเกิดเป็นพระพุทธเจ้าโดยเสด็จปฏิสนธิในพระครรภ์พระนางมาया อัครมเหสีของพระเจ้าสุทโธทนะ แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ เมื่อพระนางทรงพระครรภ์แก่ได้ ๑๐ เดือน ได้เสด็จประพาสลุมพินีวัน พระนางก็ประสูติพระราชโอรส ณ โคนต้นมะเดื่อ ในพระอิริยาบถยืน พระหัตถ์ขวาเหนี่ยวกิ่งมะเดื่อ พระกุมารเสด็จออกจากพระครรภ์ (สีข้าง) เบื้องขวาของพระมารดา โดยไม่เปราะเปื้อนครรภ์มลทิน (สิ่งสกปรกในครรภ์) เมื่อประสูติพระราชกุมารก็ทรงหย่อนพระบาทลงพื้น ดอกบัวใหญ่ผุดขึ้นมา พระยานาคันนทะ และพระยานาคอุปนันทะ เนมิตท่อน้ำเย็นท่อน้ำร้อนสรองสนานพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ทรงยืนทอดพระเนตรดูทิศทั้ง ๔

ทรงหันพระพักตร์ไปทาง**ทิศตะวันออก** เสด็จอย่างพระบาท ๗ ก้าว แล้วตรัสว่า “เราจะเป็นผู้ถึงก่อนซึ่งธรรมที่เป็นกุศลมูลทั้งปวง”

ทรงหันพระพักตร์ไปทาง**ทิศใต้** เสด็จอย่างพระบาท ๗ ก้าว แล้วตรัสว่า “เราจะเป็นผู้ควรแก่ทักษิณา (ทานที่ผู้ให้เพื่อผลอันเจริญ) ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

ทรงหันพระพักตร์ไปทาง**ทิศตะวันตก** เสด็จอย่างพระบาท ๗ ก้าว แล้วตรัสว่า “เราจะเป็นผู้เจริญที่สุดในโลก เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายของเรา เราจะทำที่สุดแห่งทุกข์คือชาติ ชรา มรณะ”

ทรงหันพระพักตร์ไปทาง**ทิศเหนือ** เสด็จอย่างพระบาท ๗ ก้าว แล้วตรัสว่า “เราเป็นผู้สูงสุดของสัตว์ทั้งปวงไม่มีใครยิ่งกว่า”

พระองค์ทรงหันพระพักตร์ไปทาง**ทิศเบื้องล่าง** เสด็จอย่างพระบาท ๗ ก้าว แล้วตรัสว่า “เราจะกำจัดมารและเสนามาร เราจักไปรยฝนคือธรรมพร้อมกับบำบัดไฟนรกของสัตว์นรกทั้งหลาย”

พระองค์ทรงหันพระพักตร์ไปทาง**ทิศเบื้องบน** เสด็จอย่างพระบาท ๗ ก้าว และแหงนไปดูเบื้องบน แล้วตรัสว่า “เราจะเป็นผู้ที่สัตว์ทั้งปวงควรแหงนดู”

เมื่อพระโพธิสัตว์อย่างพระบาทไปที่ใด ๆ ดอกบัวหลวงก็จะผุดขึ้นในที่นั้น เศวตรัฉัตร และแส้ขนจามรี ๒ องค์ อันเป็นทิพย์ไม่มีผู้ถือ ก็จะมาตามพระโพธิสัตว์เสด็จไปด้วย

ประติมากรรมรูปลักษณะนี้ ถือเป็นประติมากรรมลักษณะพิเศษที่มีได้ปรากฏพบบ่อยนักในศิลปะไทยทุกยุคสมัย ในประเทศไทยเคยมีการกล่าวถึงการค้นพบพระพุทธรูปปางประสูตินี้ ที่วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร แต่ปัจจุบันได้หายสาบสูญไปเสียแล้ว และอีกองค์หนึ่ง พบจากการขุดแต่งและบูรณะเจดีย์เชียงยัน ภายในบริเวณวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร จังหวัดลำพูน เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๘ ส่วนในต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะพบในประเทศที่มีการนับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายานเป็นสำคัญ อาทิเช่น จีน ธิเบต เนปาล เกาหลี และญี่ปุ่น โดยเฉพาะในประเทศจีนนั้น นิยมสร้างขึ้นในสมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ.๑๙๑๑ – ๒๑๘๗)

ตามความเชื่อพุทธศาสนิกชนจีน วันประสูติพระศากยมนีพุทธเจ้า ตรงกับวันที่ ๘ เดือน ๔ ตามปฏิทินจีน (ประมาณเดือนพฤษภาคม) ซึ่งมีธรรมเนียมปฏิบัติในการอัญเชิญประติมากรรมพระโพธิสัตว์ปางประสูติสรองน้ำ เพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึงเหตุการณ์ประสูติที่สวนลุมพินีว่า หลังจากประสูติแล้ว นาค (มังกร) ๙ ตน พ่นน้ำเย็นน้ำร้อนไหลลงมาจากท้องฟ้าสรงรกายของเจ้าชาย

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (พระโพธิสัตว์กวนอิม)

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๖

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ในรูปของเจ้าแม่กวนอิม บนมวยผมมีรูปพระธยานิพุทธอมิตาภะ ประทับนั่งขัดสมาธิ เป็นสัญลักษณ์ พระโพธิสัตว์ทรงพัสดรรำภรณ์ห่มคลุมทั้งสองพระอังสา ทรงยืนบนดอกบัว พระหัตถ์ขวาถือแจกันบรรจุทิพย์วารี พระหัตถ์ซ้ายทรงถือดอกบัว

พระธยานิโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร คำว่า อวโลกิเตศวร (อว+โล-อิศวร) แปลตามรูปศัพท์แปลว่า “ผู้มองลงเบื้องส่งด้วยความเมตตากรุณาอันยิ่งใหญ่” เพื่อหาทางช่วยเหลือสัตว์โลกทั้งหลายให้พ้นจากความทุกข์ยาก หรือแปลว่า “ผู้เป็นใหญ่ที่ถูกลมองเห็น” พระองค์ทรงปรากฏอยู่ทุกหนทุกแห่ง และด้วยเหตุนี้จึงได้รับการสรรเสริญ เมื่อมีผู้ต้องการความช่วยเหลือหรือตกอยู่ในอันตราย

พระโพธิสัตว์ที่จีนนับถือมากคือโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เป็นโพธิสัตว์ที่ได้รับความนิยมทุกยุคทุกสมัย มีทั้งเพศชายและเพศหญิง และเป็นที่เคารพนับถือถึงปัจจุบัน จากนามภาษาสันสกฤตแปลว่า "พระผู้มองลงเบื้องล่างด้วยความเมตตากรุณาอันยิ่งใหญ่" เทียบได้กับภาษาจีนคำว่า "กวาง-ซี-ยีน" เป็นชื่อที่ปรากฏอยู่ในฉบับแปล

ของกุมารชีพ ซึ่งแปลคัมภีร์สัทธรรมปุณฑริกสูตร (ใน พ.ศ. ๙๔๙) ต่อมาในสมัยหกราวงศ์ คำว่า “กวน-ซี-ยิน” ได้เป็นที่รู้จักกันดีแต่ถูกย่อลงเหลือแค่ “กวน-ยิน” หรือ “กวน-อิม” ซึ่งต่อมาจึงเรียกกันติดปากว่า “กวนอิม” ซึ่งหมายถึงพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ถือกำเนิดมาจากธยานิพุทธอมิตาภะและนางปาดมทรา เนื่องจากธยานิพุทธอมิตาภะเป็นธยานิพุทธประจำกัลป์ปัจจุบัน คือภัทรกัลป์ ดังนั้น อวโลกิเตศวรจึงเป็นโพธิสัตว์ที่มีหน้าที่ปกครองดูแลสัตว์โลกในยุคนี้ คือในช่วงที่พระมานุชิพุทธ (โคตมพุทธ) นิพพานไปแล้ว จนกว่าจะมีมานุชิพุทธองค์ใหม่ (พระศรีอาริย์เมตไตรย) มาตรัสรู้จึงจะหมดหน้าที่ พระองค์ทรงปฏิเสศนิพพาน เพราะประสงค์จะช่วยสัตว์ทั้งหมดให้ถึงนิพพานโดยพยายามช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้ คุณธรรมพิเศษของโพธิสัตว์องค์นี้คือ มหากรุณา พระองค์สามารถเสด็จลงไปในนรกที่ต่ำที่สุด เพื่อช่วยเหลือสัตว์ผู้ตกนรก

ในการสร้างรูปเคารพของพระโพธิสัตว์กวนอิมของจีน แม้ว่าจะยังยึดคัมภีร์พระพุทธศาสนาจากอินเดีย เป็นเครื่องกำหนดลักษณะสำคัญในการสร้างรูปเคารพ แต่ก็มีปรากฏว่าในช่วงรัชสมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ. ๑๖๖๑-๑๔๕๐) ก็ได้เริ่มมีการสร้างพระโพธิสัตว์เป็นเพศหญิงบ้างแล้ว โดยเฉพาะในปางที่เรียกว่า กวนอิมมอบบุตร ต่อมาในสมัยราชวงศ์ซ่ง (พ.ศ. ๑๕๐๓-๑๘๒๒) การสร้างพระโพธิสัตว์เป็นเพศหญิงก็ได้เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามในความเชื่อของพุทธศาสนายานในแนวจีน ซึ่งถือว่าคัมภีร์พระสัทธรรมปุณฑริกสูตรเป็นคัมภีร์สูงสุดฉบับที่แปลโดยธรรมรักษ์ในปี พ.ศ. ๘๒๙ ซึ่งตรงกับสมัยราชวงศ์จินตะวันตกนั้น ในบทที่ ๒๓ ได้ยกย่องพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรว่า สามารถช่วยเหลือผู้ที่ศรัทธาและผู้ที่ประพลิตีให้พ้นจากภัยอันตรายใหญ่ ๘ ประการ อันได้แก่ โจรภัย อัคคีภัย มหาวาตภัย ภัยจากเรือล่ม ราชภัย โรคภัย ภัยจากสัตว์ร้าย และภัยจากอมนุษย์ (ยักษ์ รากษส ปีศาจ ฯลฯ) และด้วยพระมหากรุณาอันหาที่สุดไม่ได้ พระโพธิสัตว์องค์นี้จะประสาทพรให้อีกมากมาย สามารถปลดปล่อยผู้ศรัทธาให้พ้นจากอำนาจของตัณหาและความเกลียดชัง ช่วยสตรีให้คลอดบุตรที่ดี และให้บุตรเพศชายหรือหญิงตามใจปรารถนาด้วย เพื่อให้เทศนาได้สะดวกในทุกที่ที่พระโพธิสัตว์ยอมทรงปรากฏ พระกายให้เหมาะสมกับการโปรดสัตว์ในภพภูมิต่างๆ และตามลักษณะฐานะและจริตของสัตว์ที่พระองค์จะทรงโปรด อาจเป็นพุทธเจ้า หรือเทวดา หรือมนุษย์ หรืออสูรได้ พระองค์สามารถนิรมิตพระวรกายได้อย่างไม่มีจำกัดทั้งในเพศชายและหญิง ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จีนจึงมักนิยมแบ่งรูปกายของพระกวนอิมมหาโพธิสัตว์ออกเป็น ๖ ปางบ้าง ๘ ปาง บ้าง ๓๓ ปางบ้าง หรือมากกว่านั้น

ในพระสัทธรรมปุณฑริกสูตร พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงตัวอย่างของรูปกายต่างๆ ถึง ๓๓ รูปกาย ที่พระอวโลกิเตศวร (กวนอิม) โพธิสัตว์ มหาสัตว์ได้ปรากฏพระองค์ในการโปรดสัตว์ในภพภูมิและฐานะต่าง ๆ กัน ทำให้พระภิกษุสงฆ์ชาวจีนและญี่ปุ่นให้ความสำคัญที่จะสร้างพระกวนอิมมหาโพธิสัตว์ ๓๓ ปางด้วย แต่ในความเป็นจริงการสร้างรูปเคารพนั้น ก็จะต้องสอดคล้องกับความศรัทธาของมหาชน เมื่อเป็นเช่นนี้การสร้างโพธิสัตว์ ๓๓ ปางในจีน จึงมาครบถ้วนเอาในระยะเวลาที่ตำนานพระราชธิดาเมี่ยวซัน (พระราชธิดาของจักรพรรดิ จินองค์หนึ่ง ซึ่งปฏิเสธการอภิเษกสมรสเพราะปรารถนาจะบรรลุโพธิญาณ) ได้เป็นที่นิยมกว้างขวางแล้ว ด้วย

เหตุนี้พระโพธิสัตว์ ๓๓ ปางที่แพร่เข้าไปในญี่ปุ่นในพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ จึงอยู่ในรูปกายของสตรีเพศทั้งสิ้น และมักจะปรากฏในลักษณะที่เพ่งดูทะเล พระจันทร์ ลำธาร ประทับอยู่บนภูเขา ชายหาด เกาะ เรือ หลังมังกร หลังปลา ฯลฯ ซึ่งเชื่อมโยงอยู่กับเรื่องในตำนานดังกล่าว อย่างไรก็ตามได้มีการสร้างรูปเคารพของพระโพธิสัตว์มากมายแล้ว ก่อนที่จะเกิดตำนานพระราชาธิดาเมียวซัน ในสมัยราชวงศ์หยวน รูปเคารพเหล่านั้นบางรูปก็สามารถอนุเคราะห์เข้าไปกับพระโพธิสัตว์ ๓๓ ปาง ซึ่งสร้างขึ้นในระยะหลัง

พระโพธิสัตว์อุษณิษวิชัย

ศิลปะทิเบต พุทธศตวรรษที่ ๒๖

ประติมากรรมพระโพธิสัตว์อุษณิษวิชัย (Usnīsa vijaya) พระโพธิสัตว์เพศหญิง ส่วนพระเศียรทรงอุณ्हิต (กระบังหน้า) ประดับตาบสามเหลี่ยม มีสามพระพักตร์ แต่ละพระพักตร์มีสามพระเนตร พระกรรมทรงกฤษณะเป็นห่วงกลม ทรงพระภูษาพาดคลุมพระพาหาทั้งสองข้าง และทรงเครื่องประดับ อาทิ กรองคอ สร้อยสังวาล พระโพธิสัตว์มีแปดพระกร สองพระกรด้านหน้าสุด แสดงธรรมจักรมูทรา ประทับขัดสมาธิเพชรบนฐานปัทม์

พระโพธิสัตว์อุษณิษวิชัย หรือในทิเบตเรียกนามพระโพธิสัตว์องค์นี้ว่า “นัมจัลมา” (Namgyelma) เป็นหนึ่งในพระโพธิสัตว์เพศหญิงตามความเชื่อของพุทธศาสนา นิกายตันตระ ซึ่งพระองค์เป็นเทพแห่งความอายุยืนนาน ทรงมีพระกายสีขาว พระเศียรมีสามพระพักตร์ พระพักตร์ขวาผิวสีน้ำเงิน พระพักตร์กลางผิวสีขาว

และพระพักตร์ซ้ายผิวสีเหลือง ทรงมีแปดพระกร สองพระกรด้านหน้าแสดงปางธรรมจักรมูทรา ส่วนพระกรอื่นทรงวัตถุต่างกันไป ได้แก่ ลูกศร คันธนู รูปพระพุทธรูป วิศวะวะระ และแจกันที่บรรจุน้ำทิพย์เพื่อความเป็นอมตะ

ส่วนในประเทศไทย แม้จะนับถือพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก แต่มีบทสวดที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนามหายาน และน่าจะสัมพันธ์กับพระโพธิสัตว์อุษณิษวิชัย ด้วยเช่นกันเนื่องจากมีความหมายเกี่ยวข้องกับ “การมีอายุยืนนาน” กล่าวคือ “อุณ्हิสวิชัยสูตร” เป็นคาถาภาษาบาลี โดยเชื่อว่าน่าจะคลี่คลายมาจาก “อุษณิษวิชัยธารณี” ในภาษาสันสกฤต สำหรับอุณ्हิสวิชัยสูตรมีเนื้อความกล่าวถึงพระพุทธเจ้าทรงกล่าวคาถาอุณ्हิสวิชัยแก่สุปติศเทพ ซึ่งเป็นเทวดาองค์หนึ่งที่กำลังจะสิ้นผลบุญและต้องไปเกิดยังนรกภูมิ ใจความของ

กาลานี้คือ รักษาศีลให้บริสุทธิ์ ด้วยอานุภาพแห่งศีลและพระธรรมอันสุจริต และการเจริญพระคาถาอุณหิสวิชัย จะทำให้มีอายุยืนยาว เมื่อสุคติเทพได้ฟังคาถานี้ ได้ทำตามเนื้อความพระคาถา จึงมีอายุยืนยาวถึง ๒ พุทธันดร

ทั้งนี้อุณหิสวิชัยสูตร เป็นมนต์คาถาที่เก่าแก่บทหนึ่งในสังคมไทย ในคำนำการจัดพิมพ์หนังสือมหาพิพ มนต์ ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายว่า ได้ ต้นฉบับมนต์เหล่านี้เป็นเขียนขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีทั้งหมด ๕ บท ได้แก่ มหาพิพมนต์ ชัยมงคล มหาชัย อุณหิสวิชัย และมหาสว (มหาสวาง) การสวดมนต์เหล่านี้มีตัวอย่างคือ ในงานวันฉลองวันประสูติ เจ้านายจะตั้ง เตียงในท้องพระโรง มีนักสวด ๔ คนสวดคาถามหาชัย และอุณหิสวิชัยตามทำนองโบราณ นอกจากนี้สมเด็จพระ เจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ทรงประทานความเห็นเกี่ยวกับอุณหิสวิชัยสูตรไว้ใน ปลายพระหัตถ์ทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ลงวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๔๘๒ ความ ตอนหนึ่งกล่าวว่า

“...ได้อ่านตรวจหนังสือมหาพิพมนต์โดยถี่ถ้วนตลอดแล้ว ในหนังสือนั้นมีมนต์ ๕ บท คือ ๑ มหาพิพ มนต์ ๒ ชัยมงคล ๓ มหาชัย ๔ อุณหิสวิชัย ๕ มหาสวาง สืบท่อนออกชื่อก่อนนั้นแต่งเป็นฉันท แต่บทที่สุดนั้น แต่งเป็นปราชญ์ มีคำแปลเป็นภาษาไทย แต่บทต้นบทเดียวแต่งเป็นกลอนสวด ใน ๕ บทนั้น เห็นอุณหิสวิชัยดีกว่า เพื่อน เป็นของผู้รู้แต่ง แต่งเป็นเรื่องเป็นราว ทั้งเอาอะไรมาประกอบก็ดีด้วย...”

พระเมตไตรยะ (มิล้อฮุด)

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๖

พระมิล้อฮุด มีรูปเป็นภิกษุมิตรชะ โล้น สีหน้ายิ้มแย้ม ห่มจีวรเปิดพุงด้านหน้า แสดงให้เห็นถึงท้องที่ใหญ่โต อยู่ในอิริยาบถ นั่งขัดสมาธิราบ มือขวาถือลูกประคำวงคว่ำ มือที่เช่า มือซ้ายถือย่าม

"มิล้อฮุด" (มีเล่อฝอ/หมีเหล็กฮุด) อัน หมายถึง พระเมตไตรยะ ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้า องค์ต่อไปในอนาคต โดยในวัดจีนมัก ประดิษฐานอยู่ตรงทางเข้าของศาสนสถาน บางตำรากล่าวว่าท่านเป็นบุคคลที่มีอยู่จริง โดยเป็นหลวงจีนที่มีชีวิตอยู่ในสมัยราชวงศ์ถัง ของจีน บางคนเชื่อว่าท่านคงเป็นภาคหนึ่ง

ของพระเมตไตรยะ และคนจีนทั่วไปยังนับถือว่าท่านเป็นพระที่นำโชคคลาภมาให้กับผู้เคารพบูชาด้วย ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการที่ท่านมีลักษณะอวบอ้วน พุงพลุ้ย ซึ่งสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์พูนสุข และการที่มีใบหน้ายิ้มแย้มนั้น เป็นการสื่อถึงการนำโชคมาให้แก่ผู้บูชานั่นเอง

พระมีล่อฮุด (บางท่านเรียกว่า พระยิ้ม หรือ พระถุกยาม หรือพระพุทโต) มักทำมือข้างหนึ่งถือย่าม ศักดิ์สิทธิ์ บรรจุลูกท้อหรือทรัพย์สมบัติ ส่วนมืออีกข้างหนึ่งถือลูกประคำ บางครั้งอาจมีรูปเด็กผู้ชาย ๕ คน อยู่โดยรอบ ซึ่งมีความหมายแฝงถึง "อู่ผู้" อันเป็นเครื่องหมายของความสุขทั้ง ๕ ประการ ซึ่งเป็นที่ต้องการของมนุษย์ได้แก่

๑. ฉางโซ่ว	หมายถึง	อายุยืนยาว
๒. พุกุ้ย	หมายถึง	มั่งคั่งร่ำรวย
๓. คังหนิง	หมายถึง	สุขภาพดีไม่มีโรคภัย
๔. เहांเต้อ	หมายถึง	คุณธรรมอันวิเศษ
๕. ซ่านจง	หมายถึง	การตายอย่างสงบ

มักมีผู้สับสนเข้าใจว่า “พระมีล่อฮุด” คือ “พระสังกัจจายน์” แต่ในความเชื่อของคนจีนแล้ว เป็นคนละองค์กับพระสังกัจจายน์ สำหรับลักษณะเด่นของพระมีล่อฮุดที่แตกต่างไปจากพระสังกัจจายน์ คือนิยมทำศีรษะโล้น สีหน้ายิ้มแย้ม มักห่มจีวรเปิดพุงด้านหน้า แสดงให้เห็นถึงท้องที่ใหญ่โต ในขณะที่พระสังกัจจายน์มักทำขมวดผมเป็นเม็ดพระศกบนศีรษะ และมักครองจีวรห่มเฉียงสังฆาฏิพาดบ่า

พระสังกัจจายน์ (พระมหากัจจายนเถระ)

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๖

พระสังกัจจายน์ หรือ พระมหากัจจายนเถระ มีรูปเป็นภิกษุร่างอ้วนเตี้ย มีพุงใหญ่ อยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิราบ วางมือทั้งสองข้างที่ท้อง ครองจีวรห่มคลุมหรือห่มเฉียงมีสังฆาฏิพาดบนบ่า

พระมหากัจจายนเถระ เป็นพระอรหันต์พระองค์หนึ่งในศาสนาพุทธ นิกายเถรวาท ได้รับการยกย่องให้อยู่ในกลุ่มมหาสาวกชั้นผู้ใหญ่ หรือที่เรียกว่า "อสีติมหาสาวก" ซึ่งประกอบไปด้วยพระสาวกจำนวนทั้งสิ้น ๘๐

องค์ พระสังกัจจายน์ เดิมมีชื่อว่า "กัจจายนะ" หรือ "กาญจนะ" ที่แปลว่า "ทองคำ" เนื่องจากเมื่อแรกเกิดท่านมีผิวพรรณงดงามดุจทองคำ เมื่อเติบโตขึ้นท่านได้ศึกษาวิชาไตรเพท (ความรู้ ๓ ประการของพราหมณ์ ได้แก่ ฤคเวท ยชุรเวท สามเวท) เช่นเดียวกับ "ติปิติวัจฉะ" บิดาของท่าน ซึ่งสืบเชื้อสายตระกูล "กัจจายนโคตร" และเป็นบุตรโอรสของพระเจ้าจันทรปัชโชตแห่งกรุงอุชเชนี (เมืองหลวงของแคว้นอวันตี) และเนื่องด้วยเหตุที่ท่านเป็นผู้ฉลาดปราดเปรื่อง จึงสามารถศึกษาวิชาไตรเพทจนสำเร็จได้ในเวลาอันรวดเร็ว จากนั้นจึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นบุตรโอรสในราชสำนักสืบต่อจากบิดา และได้ใช้นามว่า "กัจจายนะ" ตามชื่อโคตรตระกูลของตน

ต่อมาเมื่อพระเจ้าจันทรปัชโชตทรงทราบว่าพระพุทธองค์ตรัสรู้และออกเทศนาสั่งสอนสาธุชน จึงโปรดฯ ให้กัจจายนะไปทูลเชิญพระพุทธองค์ให้เสด็จมายังกรุงอุชเชนี แต่หลังจากที่กัจจายนะพร้อมด้วยบริวารอีก ๗ คน ได้เข้าเฝ้าและฟังธรรมเทศนาจากพระพุทธองค์แล้ว ทั้งหมดก็ได้บรรลุอรหัตต์และทูลขออุปสมบท พระพุทธองค์จึงอุปสมบทให้ด้วยพระองค์เอง พร้อมกับมีพระบัญชาให้เดินทางกลับไปเทศนาสอนพระเจ้าจันทรปัชโชตและชาวเมืองอุชเชนี ซึ่งก็ได้รับความสำเร็จอย่างยิ่ง

พระสังกัจจายน์ถือเป็นอริยสงฆ์ที่มีความรอบรู้ และมีปัญญาเฉลียวฉลาดในการอธิบายความจากคำย่อ ให้ผู้อื่นเข้าใจได้เป็นอย่างดีจึงได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ว่าเป็นผู้มีความเป็นเลิศ (เอตทัคคะ) ในทาง "อธิบายความย่อให้พิสดาร" (พิสดารในที่นี้มีหมายถึงการแจกแจงแสดงข้อธรรมอย่างละเอียดลึกซึ้ง)

มูลเหตุที่พระสังกัจจายน์มีรูปร่าง "อ้วน-เตี้ย" แต่เดิมพระสังกัจจายน์มีผิวพรรณดีและรูปร่างงดงามกว่าใครๆ เมื่อออกบิณฑบาตรเหล่าเทวดาและมนุษย์มักพากัน

กล่าวสรรเสริญว่าท่านมีรูปร่างมาดุจดังพระพุทธองค์ เมื่อได้ฟังดังนั้นพระสังกัจจายน์ก็เกิดความไม่สบายใจ เนื่องจากไม่ต้องการเทียบตนให้เสมอด้วยพระพุทธองค์จึงตั้งจิตอธิษฐานขอให้มียูปร่างอ้วน เตี้ย ไร้ความงามอันเป็นรูปร่างที่พบเห็นกันในปัจจุบัน พุทธศาสนิกชนรุ่นหลัง ๆ ยังมีความเชื่อว่าท่านเป็นผู้สามารถบันดาลให้บังเกิดความบริบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติและโชคลาภอีกด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปลักษณ์ของพระสังกัจจายน์ที่อ้วนพุงพลุ้ย ซึ่งสื่อถึงการกินดีอยู่ดีจากความเชื่อดังกล่าวนี้ จึงส่งผลให้ในระยะหลังเกิดการสร้างรูปพระสังกัจจายน์แบบใหม่ ในท่าถือหม้อหรือถุงใส่เงินเพิ่มเติมขึ้นอีกแบบหนึ่ง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้อุดมไปด้วยโภคทรัพย์นั่นเอง

สำหรับชื่อ "พระสังกัจจายน์" ถือเป็น "ชื่อลาลอง" ที่คนไทยนิยมใช้เรียกขาน "พระมหากัจจายนะเถระ" คาดว่าชื่อ "พระสังกัจจายน์" นี้ คงเป็นชื่อที่เริ่มใช้เรียกกันในช่วงต้นสมัยรัตนโกสินทร์มานี้เอง ปัจจุบันยังไม่ทราบแน่ชัดถึงที่มาของชื่อ "พระสังกัจจายน์" แต่บางท่านคาดว่าอาจสัมพันธ์กับชื่อวัดแห่งหนึ่งในฝั่งธนบุรี ที่มีชื่อว่า "วัดสังข์กระจาย" ซึ่งมีเรื่องเล่าว่าในสมัยรัชกาลที่ ๑ เมื่อมีการขุดพื้นอุโบสถของวัดแห่งนี้ ได้พบหอยสังข์กับประติมากรรมพระมหากัจจายนะ จึงมีการนำชื่อของวัตถุทั้งสองสิ่งนี้มารวมกันแล้วเรียกวัดแห่งนี้ว่า "วัดสังข์กระจาย" (สังข์+กัจจายน์) ซึ่งต่อมาอาจกลายเป็นชื่อเรียกพระมหากัจจายนะที่ขุดพบภายในวัดแห่งนี้ไปด้วย จนต่อมาชื่อนี้ได้แพร่หลายติดปากคนทั่วไปและใช้เรียกพระมหากัจจายนะเถระสืบมาถึงปัจจุบัน

ไฉ่ซิงเอี้ย (ซั่มภละ)

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๖

ไฉ่ซิงเอี้ย เป็นเทพที่ชาวจีนนับถือในฐานะเทพแห่งโชคลาภ ความมั่งคั่งร่ำรวย (ไฉ่=ร่ำรวย, ซิง=เจ้า, เอี้ย=ผู้อาวุ์ที่นำเคารพ) ตำนานของไฉ่ซิงเอี้ยมีความหลากหลาย หากเป็นรูปเคารพภาคบู๊จะแต่งกายชุดนักรบจีนโบราณ มีตำนานกล่าวว่าคือ “เจ้าวงหมิง” เป็นขุนนางที่มีตัวตนอยู่จริงในสมัยราชวงศ์โจว ผู้ไม่เห็นทรัพย์อยู่ในสายตา หากเป็นรูปเคารพภาคบุ๋นจะแต่งกายแบบขุนนางจีน ซึ่งมีตำนานอ้างถึง “ปีกาน” อัครมหาเสนาบดีในสมัยราชวงศ์ซาง ผู้มีจิตใจซื่อตรง ไม่ยึดติดในทรัพย์ แจกจ่ายเงินทองให้กับผู้คน

สำหรับ ไฉ่ซิงเอี้ย เทพเจ้าแห่งโชคลาภองค์นี้สร้างในรูปของ “ซั่มภละ” ตามคติพุทธศาสนาหายาน ซั่มภละมีกายอ้วนกลม มี ๑ เศียร ๒ กร อยู่ในอิริยาบถทรงนั่งถือผลมะนาว (ผลซั่มภละ) ในพระหัตถ์ขวา บนพระหัตถ์ซ้ายมีพังพอนคายเพชรพลอยออกมาจากปาก โดยมีคติที่เชื่อว่าพังพอนสามารถปราบงู (หรือนาค) ผู้เฝ้าสมบัติในโลกบาดาลได้ หลังจากที่พังพอนปราบงูได้แล้ว ก็กลืนสมบัติเข้าไปในท้อง ดังนั้นพังพอนจึงเป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งร่ำรวย โดยหากไม่ทำเป็นรูปปีบคองพังพอน ก็อาจทำเป็นรูป สำหรับการถือผลมะนาวนั้น อาจมีที่มาจากกรณีที่มะนาวเป็นสัญลักษณ์ของสุรา (สามารถนำมาทำเป็นสุราได้) ซึ่งถือเป็นเครื่องดื่มของคนมั่งมี รวมทั้งยังเป็นเครื่องดื่มที่พระซั่มภละโปรดปรานอย่างยิ่ง

ทั้งนี้ "ซั่มภละ" ในพุทธศาสนานิกายมหายาน คือ "พระกุเวร" ตามคติฮินดูและพุทธศาสนาเถรวาท เป็นเจ้าแห่งยักษ์ทั้งปวง ได้รับการนับถือว่าเป็นเทพเจ้าแห่งความมั่งคั่ง เป็นเจ้าของผู้ดูแลทรัพย์สมบัติทั้งมวล และเป็นโลกบาล-เทพผู้คุ้มครองโลกประจำทิศอุดร ในคัมภีร์สาธนมาลา ของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน กล่าวถึงพระซั่มภละว่าทรงอยู่ในสกลของพระธยานิพุทธรัตนสัมภวะ (เป็นพระธยานิพุทธที่มีความสัมพันธ์กับความอุดมสมบูรณ์และความร่ำรวย) พระองค์มีกายสีทอง สวมมงกุฎที่ประดับด้านบนเป็นรูปพระพุทธรูปเจ้าห้าพระองค์ มีสองกร เคียงเดียว อาจมีบริวาร ๒ องค์ ที่มีนามว่า รัตนมัญชรี และ วรราชยักษ์ ฝ้าสักการะอยู่ทั้งสองข้าง

ประติมากรรมรูปพระซั่มภละที่พบในประเทศไทย ส่วนใหญ่พบในภาคใต้ ซึ่งเป็นชุมชนโบราณที่นับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน โดยมักสร้างให้พระซั่มภละประทับบนบัลลังก์หรือบนเบาะในท่ามหาราชลีลา ห้อยพระบาทลงมาข้างหนึ่ง ในพระหัตถ์ถือผลมะนาวและพังกอน ที่ฐานมักมีไหสมบัติวางเรียงรายไว้ เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งร่ำรวย

ไต้ฮงโจวซือ (หลวงปู่ไต้ฮง)

สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๕๖๓

รูปหล่อภิกษุไต้ฮงโจวซือ ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิบนฐานดอกบัว หลวงปู่ไต้ฮงครองจีวรแบบภิกษุจีน สวมหมวกผ้า มือขวาคว่ำบนเข่า มือซ้ายถือคทาอยู่

ภิกษุไต้ฮงโจวซือ หรือ หลวงปู่ไต้ฮง เป็นพระภิกษุชาวจีน สมัยราชวงศ์ซ่ง ท่านเป็นคนแซ่ลิ้ม เดิมชื่อ หลิงเอ้อ เกิดที่เมืองเวินโจว มณฑลเจ้อเจียง ประเทศจีน เมื่อ พ.ศ. ๑๕๘๒ ครอบครัวท่านเป็นผู้มั่งคั่ง ท่านได้เรียนหนังสือทั้งวิชาการและพระพุทธศาสนา จนสอบได้ระดับจิ้นซือ (บัณฑิตชั้นเอก) และเข้ารับราชการเป็นนายอำเภอจนอายุ ๕๔ ปี

ได้ลาออกมาบวชเป็นพระภิกษุศึกษาพระธรรมและเผยแพร่ธรรมะอยู่ในแถบมณฑลฮกเกี้ยน

เมื่ออายุ ๘๑ ปี หลวงปู่ไต้ฮงกงได้ธุดงค์มาถึงอำเภอเตี้ยเอี้ย เมืองแต้จิ๋ว มณฑลกว่างตุง และจำพรรษาที่อารามเล่งจิวโก่วยี่ ในปักซัว ต่อมาจึงย้ายไปที่วัดเมียนอันกวน ในตำบลฮั่วเพ็ง ที่นั่นมักเกิดภัยพิบัติทาง

ธรรมชาติอยู่เป็นประจำ ทั้งเวลาที่มีพายุ น้ำท่วม ไฟไหม้ โรคระบาด ภัยแล้ง ทำให้มีผู้คนล้มตายจำนวนมาก ท่านกับลูกศิษย์จึงได้ร่วมกันจัดการเก็บศพผู้ยากไร้ไปฝังให้โดยไม่รังเกียจ และตั้งศาลารักษาโรคที่ริมโขดหินใหญ่ เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วย จัดหาอาหารให้แก่ผู้ที่อดอยาก และผู้เดือดร้อน นอกจากนี้ยังชักชวนชาวบ้านและสาธุศิษย์ให้ประกอบกิจกรรมการกุศลอย่างกว้างขวาง

ตลอดชีวิตของท่าน ได้คอยช่วยเหลือผู้คนอยู่ตลอดเวลา ท่านยังริเริ่มนำชาวบ้านบริจาคกำลังกาย กำลังทรัพย์ลงมือสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเสียวเจียงที่กว้างใหญ่ถึง ๓๐๐ วา สายน้ำเชี่ยวตลอดปี เกิดเรือล่มคนจมน้ำเสียชีวิตอยู่เสมอ ทำให้ผู้คนสามารถสัญจรผ่านไปมาได้อย่างปลอดภัย ท่านมรณภาพเมื่ออายุ ๘๘ ปี หลังจากท่านมรณภาพ ชาวเมืองต่างช่วยกันทำพิธีบำเพ็ญกุศลให้และสร้างกุศลศาลาพร้อมประดิษฐานรูปเหมือนไว้สักการบูชาท่าน โดยเชื่อกันว่าท่านจะประทานพรด้านความสำเร็จและสุขภาพ

กุศลศาลานี้มีชื่อว่า "ป่อเต็กตึ้ง" มีความหมายว่า “คุณานุสรณ์” ตั้งอยู่บนเขาเสียวเหว่ย (อำเภอเหอผิง) ห่างจากเมืองซัวเถาไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๒๐ กิโลเมตร ภายในกุศลสถานมีสุสานที่ฝังศพของหลวงปู่ได้สอง

ชาวจีนทางตอนใต้แถบแต้จิ๋วและซัวเถาเคารพศรัทธาเลื่อมใสหลวงปู่ได้สองเป็นอย่างมาก เมื่อชาวจีนแถบนั้นอพยพมาอยู่เมืองไทย ก็ได้ร่วมกันจัดตั้งองค์กรสงเคราะห์สาธารณภัย เพื่อเจริญรอยตามกุศลเจตนารมณ์ของหลวงปู่ชื่อว่า "มูลนิธิฮั่วเคี้ยวป่อเต็กเซียงตึ้ง" หรือที่รู้จักกันในชื่อว่า "มูลนิธิป่อเต็กตึ้ง"

สำหรับในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ ชาวจีนเตี้ยเอี้ยชื่อ เป๋จุ่นเซียง หรือ เป๋ยุ่น ได้อัญเชิญรูปจำลองหลวงปู่ได้สองมาจากตำบลฮั่วเพ็ง อำเภอเตี้ยเอี้ย จังหวัดแต้จิ๋ว มลฑลกวางตุ้ง ประเทศจีน เพื่อสักการบูชาและประดิษฐานไว้ที่บ้านย่านวัดเลียบ ประชาชนผู้เลื่อมใสศรัทธาทราบข่าวก็พากันหลั่งไหลไปสักการบูชามากขึ้นทุกวัน จนต้องย้ายไปประดิษฐานไว้ข้างสมาคมกวงสิว ถนนเจริญกรุง ต่อมาพ่อค้าคบตีผู้มีกุศลจิต ๑๒ ท่าน โดยมีพระอนุวัตน์ราชนิยม (ฮง เตชะวาณิช) เป็นหัวหน้าได้เล็งเห็นความสำคัญและประโยชน์แห่งกุศลเจตนาของผู้เลื่อมใส ศรัทธาหลวงปู่ได้สองจึงได้ดำเนินการจัดซื้อที่ดินสร้างศาลาประดิษฐานรูปจำลองของหลวงปู่ไว้ให้เป็นกุศลสถานป่อเต็กตึ้งถาวร ณ ถนนพลับพลาไชย ซ่างวัดคณิกาผล กรุงเทพมหานคร ดำเนินงานสาธารณกุศล เช่น เก็บศพไม่มีญาติ แจกยารักษาโรค ช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นต้น

กวนอู

สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๖

รูปเทพกวนอู เป็นบุรุษร่างสูงใหญ่ ใบหน้าแดงหมื่นผลพุทราสก ตายาวรี คิ้วเหมือนหนอนไหม หนวดเครายาวถึงอก สวมชุดนักรบจโบราณ ถือง้าวรูปจันทร์เสี้ยว (ชื่อง้าวมังกรเขียว)

เทพกวนอูหรือที่บางสำนวนเรียกในชื่อต่าง ๆ กัน เช่น กวนเซ่งตี้ กวงกง กวนตี้เอี้ย อู่เซ็ง เอ็นกงจวิน เป็นเทพที่มีที่มาจากวรรณกรรมเรื่อง "สามก๊ก" ซึ่งได้รับการนับถือทั้งในศาสนาเต๋าและพุทธโดยหากในศาสนาเต๋ามักถือว่าเป็นเซียน แต่ถ้าในทางศาสนาพุทธนิกายมหายาน จะนับถือกันในฐานะพระโพธิสัตว์นามว่า พระสังฆรามโพธิสัตว์ (เจียหลานผู่ซ่า)

พระสังฆรามโพธิสัตว์หรือเจียหลานผู่ซ่า (จีนกลาง) เกียนั้มผู้สั๊ก (แต้จิ๋ว) หมายถึงบุคคลที่บำเพ็ญบารมีแห่งโพธิสัตว์อย่างสูง และทำนุบำรุงอุปถัมภ์พุทธศาสนาตลอดชีวิต เมื่อละสังขารไป

แล้วก็ได้รับการยกย่องให้เป็นพระสังฆรามโพธิสัตว์ โดยแต่เดิมคนจีนจะสร้างรูปเคารพพระสังฆรามโพธิสัตว์ตามจินตนาการ ซึ่งอาจใช้หน้าบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาเป็นแบบ ต่อมาจึงนำไปหน้าของกวนอูเป็นต้นแบบ และใช้สืบมาจนถึงปัจจุบัน

เล่ากันว่าเมื่อครั้งสมัยราชวงศ์สุย (ราว พ.ศ. ๑๑๓๕) พระอาจารย์จื่ออี่ผู้ก่อตั้งนิกายสังฆธรรมปุณยริก (เทียนไท่) ได้จาริกไปยังภูเขาอ้วนฉวนซันและพบกับวิญญานของกวนอู พระอาจารย์จื่ออี่ได้แสดงธรรมถึงคุณของพระรัตนตรัยและศีลห้าให้แก่วิญญานกวนอูฟัง จากนั้นวิญญานกวนอูจึงขออาสาเป็นผู้คุ้มครองศาสนา เมื่ออาจารย์จื่ออี่สร้างวัดได้สำเร็จ จึงให้สร้างศาลกวนอูขึ้น และสถาปนาให้เป็นพระสังฆรามโพธิสัตว์มาตั้งแต่นั้น

กวนอู เป็นตัวละครในวรรณกรรมจีนเรื่องสามก๊ก ซึ่งเป็นเรื่องอิงประวัติศาสตร์ โดยกล่าวว่ากวนอูเกิดเมื่อ พ.ศ. ๗๐๓ ในรัชสมัยของพระเจ้าฮั่นฮวนเต้ และเสียชีวิตเมื่อ พ.ศ. ๗๖๒ โดยแต่เดิมมีชื่อว่า ผิงเสียน (หรือ ฉางเจิน) เป็นชาวตำบลเจียเหลียง เมืองเหอตง เมื่ออายุได้ ๑๙ ปี เกิดบันดาลโทษะ ไปฆ่าลูกชายของเจ้าเมืองฟูโจวตาย เนื่องจากทนเห็นความไม่เป็นธรรมที่ลูกชายเจ้าเมืองกลั่นแกล้งผู้อื่นไม่ได้ จากนั้นจึงหลบหนีไปอยู่ที่เมืองเหอเป่ย์เป็นเวลานานถึง ๖ ปี และเปลี่ยนมาใช้ชื่อกวนอูเพื่อให้พ้นจากการถูกจับกุม

ต่อมาได้พบกับเล่าปี่และเตียวหุย จึงสาบานเป็นพี่น้องกันในสวนท้อ และได้อาสาไปปราบโจรโพกผ้าเหลืองที่กำลังก่อความวุ่นวายในแผ่นดิน ครั้งนั้นเขาได้ตั้งกองอาสา มีพรรคพวกราว ๕๐๐ คน พร้อมกับให้ช่างทำอาวุธคู่กาย โดยเล่าปี่ให้ช่างตีเหล็กทำกระบี่ ๒ เล่ม ส่วนกวนอูให้ช่างหล่อง้าวหนัก ๘๒ ชั่ง เป็นอาวุธคู่กาย และเตียวหุยใช้ทวนยาวเป็นอาวุธ จากนั้นจึงปราบโจรโพกผ้าเหลืองจนราบคาบ

เมื่อเล่าปี่ขึ้นครองราชย์ ก็ได้แต่งตั้งให้กวนอูครองเมืองเกงจิ๋ว แต่ต่อมากวนอูเกิดพลาดท่าเสียเมืองให้กับซุนกวนที่นำทัพมาโจมตี มิหนำซ้ำยังถูกจับตัวไว้ตอนที่พยายามจะเข้าชิงเมืองคืนอีกด้วย ซุนกวนพยายามเกลี้ยกล่อมให้กวนอูมาอยู่ด้วยกัน แต่กวนอูไม่ยินยอม จึงถูกประหารชีวิตโดยการตัดศีรษะเมื่อปี พ.ศ. ๗๖๒

ซุนกวนตั้งใจส่งศีรษะของกวนอูไปให้โจโฉ เพื่อวางอุบายให้เล่าปี่เข้าใจว่าโจโฉเป็นผู้ประหารกวนอู แต่โจโฉรู้ทัน จึงจัดงานศพให้กวนอูอย่างสมเกียรติ และฝังศีรษะของกวนอูไว้ที่บริเวณประตูเมืองลั่วหยางด้านทิศใต้ ทั้งยังให้ทหารแต่งกายไว้ทุกข์ให้กับกวนอูอีกด้วย

แม้จะสิ้นชีวิตไปแล้ว แต่ด้วยลักษณะนิสัยของกวนอูที่มีความกล้าหาญ รักความถูกต้อง มีฝีมือเชิงยุทธ์ อันเก่งกาจ และชำนาญในการสงคราม จึงได้รับการยกย่องให้เป็นเทพแห่งการสงคราม นอกจากนี้แล้วกวนอูยังมีความกตัญญูและซื่อสัตย์เป็นอย่างสูง โดยเฉพาะกับเล่าปี่และเตียวหุย ที่ถือเป็นพี่น้องร่วมสาบานกัน กวนอูจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นเทพแห่งความซื่อสัตย์อีกด้วย

โดยทั่วไปแล้วชาวจีนมักนับถือว่ากวนอูเป็นเทพแห่งความซื่อสัตย์ เป็นผู้จัดสิ่งชั่วร้าย ภูตผีปีศาจและคนเลว รวมทั้งยังเป็นเทพแห่งการสงคราม ที่สำคัญคือเป็นคนรักพี่น้อง ไม่ทอดทิ้งกันแม้ในยามทุกข์ยาก คนจีนถือว่าความซื่อสัตย์และจริงใจเป็นคุณสมบัติของบุคคลที่จะสามารถเป็นผู้ดูแลพิทักษ์ทรัพย์ได้เป็นอย่างดี และหากผู้ใดนำไปปฏิบัติก็จะนำพาไปสู่ความร่ำรวยได้

เจ้าแม่ทับทิม (เทพเจ้าจู๋โยเนี้ยว-ภาษาจีนไหหลำ, เทพเจ้าสุยเหว่ยเซ็งเหนียง-ภาษาจีนกลาง)

สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๕๖๑

เทพเจ้าจู๋โยเนี้ยว (ภาษาจีนไหหลำ) หรือที่ในภาษาจีนกลางเรียกว่า “เทพเจ้าสุยเหว่ยเซ็งเหนียง” แปลว่า “พระแม่ท่ายน้ำ” หรือ “พระแม่ปลายน้ำ” เป็นเทพเจ้าสตรีที่กลุ่มชาวจีนไหหลำเคารพบูชาเป็นอย่างมาก มีต้นกำเนิดอยู่ที่อำเภอชิงหลาน อำเภอตงเจียว จังหวัดเหวินซัง มณฑลไห่หนาน อำเภอแห่งนี้มีศาลเจ้าสุยเหว่ยเซ็งเหนียงเมี่ยว สร้างขึ้นราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๑ สมัยราชวงศ์หมิง และเป็นศาลเจ้าสุยเหว่ยเซ็งเหนียงแห่งแรก ต่อมาความนิยมบูชาเทพเจ้าสตรีองค์นี้ได้แพร่ไปยังจังหวัดไต้หวัน ฉงไห่ ในมณฑลไห่หนาน

ด้วย มีตำนานว่า หมินหลิ่งเก็บท่อนไม้ได้ท่อนหนึ่งระหว่างจับปลา แต่ได้โยนทิ้งไป แต่ท่อนไม้ดังกล่าวลอยกลับมาหาหมินหลิ่ง และถึงแม้จะปาท่อนไม้นี้ออกไปสักกี่ครั้ง แต่ท่อนไม้ดังกล่าวลอยกลับมาทุกครั้งไป หมินหลิ่งเห็นดังนั้น จึงตั้งจิตอธิษฐานว่า หากจับปลาได้มาก จนำท่อนไม้ดังกล่าวไปแกะสลักเป็นรูปเทพเจ้าสตรีเพื่อบูชา ปรากฏว่าวันนั้นสามารถจับปลาได้มากตามคำอธิษฐาน หมินหลิ่งจึงนำท่อนไม้กลับบ้าน ในคืนนั้น เขาฝันถึงสถานที่แห่งหนึ่ง ภายในมีสตรีแต่งกายงามสง่านั่งเป็นประธานอยู่ เมื่อตื่นจากฝัน เขาได้เล่าให้บิดาฟัง บิดาจึงแนะนำให้สร้างศาลและแกะสลักท่อนไม้นั้นเป็นเทพเจ้าขึ้น ซึ่งหมินหลิ่งก็ปฏิบัติตาม แต่เมื่อตั้งศาลไปได้สักระยะหนึ่ง กระจกธูปหายไปจากศาลเจ้า และปรากฏอีกครั้งหนึ่งที่เนินเขา ทำให้คนในหมู่บ้านเข้าใจว่า เทพเจ้ามีความประสงค์จะให้สร้างศาลเจ้าที่บริเวณนี้แทน จึงได้สร้างศาลสวยหรูเชิงเหนียงบนพื้นที่ดังกล่าว

เทพเจ้าสวยหรูเชิงเหนียง เป็นเทพสตรีแห่งท้องทะเลที่คอยดูแลชาวประมงคนเดินเรือให้ปลอดภัย คล้ายกับเทพสตรีอีกพระองค์หนึ่งคือ “เทียนโฮ่ว” หรือ “มาจู่” ซึ่งได้รับการบูชาในศาลเจ้าหลายแห่งในกรุงเทพฯ เทพเจ้ามาจู่ เป็นเทพนารีแห่งการเดินเรือและเทพประจำอาชีพประมงของจีนฮกเกี้ยน เป็นเทพผู้คุ้มครองและที่พึ่งทางใจที่สำคัญยิ่งของคนจีนชายทะเลและคนจีนโพ้นทะเล จีนฮกเกี้ยนและแต้จิ๋วย้ายถิ่นไปทั่วทั้งในจีนและในโพ้นทะเล ชื่อเรียกว่า “มาจู่” นี้จึงแพร่ตามไป จนเป็นชื่อที่ใช้เรียกท่านมากที่สุด “มาจู่” นี้แปลเอาความได้ว่า “พระแม่ย่า” ถ้ามีคำ เหนียง (นาง) ต่อท้าย แปลตามไวยากรณ์ ฮกเกี้ยน-แต้จิ๋วได้ว่า “แม่ย่านาง” อนึ่งชาวเรือนิยมเรียกท่านอีกชื่อหนึ่งว่า “ฉวนโถวเหนียง” แปลว่า “พระแม่หัวเรือ” เพราะเชื่อกันว่าท่านสถิตอยู่ที่หัวเรือ ตรงกับความเชื่อเรื่องแม่ย่านางเรือของไทย

เนื่องจากเทवरูปของเทพสตรีสององค์นี้มีรูปลักษณะคล้ายกัน เครื่องทรงก็สีแดงทับทิมเหมือนกันคนไทยจึงเรียกเหมือนกันว่า “เจ้าแม่ทับทิม” และบางท่านก็เข้าใจว่าเป็นองค์เดียวกัน

ท้าวจตุโลกบาล

“ท้าวจตุโลกบาล” “ท้าวจตุมหาราช” “ท้าวมหาราชทั้ง ๔” เทวดาผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้น “จตุมหาราชิกา” ภูมิอันเป็นที่อยู่ของเหล่าเทวดาซึ่งมีเทวดามหาราช ๔ องค์เป็นใหญ่ ท้าวมหาราชทั้ง ๔ องค์ปรากฏในพระสูตรสำคัญ ๒ พระสูตร คือ มหาสมัยสูตร ทีฆนิกาย มหาวรรค และ อาฏานาฏิยสูตร ทีฆนิกาย ปาฏิการวรรค มีพระนามคือ

ท้าวธตรฐ (ท้าวธฤตราษฎระ-สันสกฤต) ท้าวมหาราชผู้รักษาทิศตะวันออก ผู้เป็นใหญ่ในหมู่คนธรรพ์ และเทวดาทิ้งหลาย

ท้าววิรุฬหก (ท้าววิรุฒกะ-สันสกฤต) ท้าวมหาราชผู้รักษาทิศใต้ ผู้เป็นใหญ่ในกุ่มภัณฑ์ทั้งหลาย

ท้าววิรูปักษ์ (ท้าววิรูปากษะ-สันสกฤต) ท้าวมหาราชผู้รักษาทิศตะวันตก ผู้เป็นใหญ่ในหมู่นาคทั้งหลาย

ท้าวกุเวร หรือ เวสสวัณ (ท้าวไวศรวณะ-สันสกฤต) ท้าวมหาราชผู้รักษาทิศเหนือ ผู้เป็นใหญ่พวยักษ์

ในพระพุทธประวัติหลายตอนมีการกล่าวถึงท้าวมหาราชทั้ง ๔ อาทิ ออกมหาภิเนชกรรมณ์ (ออกบวช) ท้าวจตุโลกบาลนำบาตรมาถวายก่อนทรงรับภัตตาหารจากตปัสสะและภัลลิกะ ๒ พานิช ท้าวจตุโลกบาลมีฐานะเป็นบริวารของพระอินทร์ มีหน้าที่ออกเที่ยวตรวจตราดูโลกดูคนทำบุญทำบาปในคืนเดือนดับและคืนวันเพ็ญ ข้างขึ้นหรือข้างแรม ๘ ค่ำ แล้วรายงานสภาพความเป็นไปของสังคมมนุษย์แก่เทวดาซึ่งมาประชุมในสุธรรมสภา บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีหน้าที่พิทักษ์รักษาโลก และอารักขาเทวโลกจากเหล่าอสูร ศัตรูของพวกเขา เทวดา โดยพระอินทร์ได้ตั้งแนวอารักขารอบเขาพระสุเมรุซึ่งเป็นที่ตั้งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ๕ ชั้น โดยท้าวมหาราชมีหน้าที่อารักขาเทวโลกชั้นในสุด

ท้าวมหาราชทั้ง ๔ มีคุณสมบัติพิเศษเหนือกว่าเทวดาองค์อื่น ๆ ที่อยู่ในสวรรค์ชั้นเดียวกัน ๑๐ ประการ (อายุทิพย์ วรรณทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสียงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ โผฏฐัพพทิพย์) เนื่องจากได้บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๒ อย่าง คือ ทานและศีลไว้มากกว่า

จตุมหาราชิกา เป็นสวรรค์ชั้นแรกแห่งสวรรค์ ๖ ชั้น มีความสุขและความประณีตน้อยที่สุดในฉกามาพจรสวรรค์ สวรรค์ชั้นจตุมหาราชิกายู่สูงขึ้นไปจากภูมิของมนุษย์ตั้งอยู่บนภูเขาคุณธรร อันเป็นภูเขาแรกของภูเขาสัตบริภัณฑ์ เขาวงแหวนที่ตั้งล้อมรอบเขาพระสุเมรุ ในคัมภีร์โลกศาสตร์ส่วนใหญ่ได้กำหนดให้สวรรค์ชั้นจตุมหาราชิกายู่สูงขึ้นไปจากมหาสมุทรตามความสูงของภูเขาคุณธรรวัดได้ ๔๒,๐๐๐ โยชน์ บ้างก็ว่าสูง ๔๐,๐๐๐ โยชน์ เทวโลกชั้นนี้ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างโลกมนุษย์กับเทวโลกชั้นดาวดึงส์

ภายในสวรรค์ชั้นจตุมหาราชิกามีเมืองของท้าวมหาราชทั้ง ๔ ตั้งอยู่บนยอดเขาคุณธรรทั้ง ๔ ด้าน โดยรอบเขาพระสุเมรุ ได้แก่

ทิศตะวันออกของเขาพระสุเมรุ เมืองของท้าวธตรฐ ผู้เป็นใหญ่ในหมู่คนธรรพ์และเทวดาทิ้งหลาย ตลอดทั่วกำแพงจักรวาลทางทิศตะวันออก

ทิศตะวันตกของเขาพระสุเมรุ เป็นเมืองวิรูปกขาบุรี เมืองของท้าววิรูปักษ์ ผู้เป็นใหญ่ในหมู่นาค ทั้งหลายตลอดทั่วกำแพงจักรวาลทางทิศตะวันตก

ทิศใต้ของเขาพระสุเมรุ เป็นเมืองวิรุพหกาบุรี เมืองของท้าววิรุพหกผู้เป็นใหญ่ในหมู่มณเฑียรทั้งหลาย ตลอดทั่วกำแพงจักรวาลทางทิศใต้

ทิศเหนือของเขาพระสุเมรุ เป็นเมืองเวสสวณบุรี เมืองของท้าวเวสสวัณ หรือ ท้าวภูเวรผู้เป็นใหญ่พวกยักษ์ตลอดทั่วกำแพงจักรวาลทางทิศเหนือ พระองค์ประทับอยู่ประจำในบุรีนั้น

ในประเทศจีน ท้าวจตุโลกบาลมีหน้าที่เป็นเทพธรรมาบาลหรือกาลัม คือเทพผู้มีหน้าที่ปกป้องพระศาสนา โดยเฝ้าประตูทางเข้าโบสถ์วิหาร หรือยืนเคียงข้างพระประธานในโบสถ์วิหาร เทพธรรมาบาลเหล่านี้ ตามปกติมีอยู่ ๒๔ ตน หากมีธรรมาบาล ๔ ตนจะเรียก “จตุโลกบาล” หรือ “สี่ได้เทียบอ่อง” หรือ “จตุมหาราช” มีหน้าที่ปกป้องศาสนาพุทธ เป็นโลกบาลประจำ ๔ ทิศ ยังเป็นเจ้าของฤดูแล้งทั้ง ๔ จตุมหาราชกา แต่ละองค์มีแม่ทัพ ๓๐ นาย (หมายถึง ๓๐ วันของหนึ่งเดือน) และมีโอรส ๙๐ คน (หมายถึง ๓ เดือนคือหนึ่งฤดูนั่นเอง) จตุโลกบาลในประเทศจีน ประกอบด้วย

๑. เวสสวัณ หรือ “โตเหวินเทียนอ่อง” แปลว่า ผู้ได้ยืนมาก หรือได้ยืนทุกแห่งหน ผู้ปกครองทิศเหนือ เป็นเทพแห่งฤดูใบไม้ร่วง กายสีดำหรือเขียว ในบางครั้งจะถูกเรียกว่า "นักรบดำ" ถือดวงแก้ว และงู (แต่บางแห่งก็อุ้ม “ละ” คือเจดีย์แบบจีนแทน) เวสสวัณเป็นเจ้าของยักษ์

๒. วิรุพหก หรือ “เตียงเซียงเทียนอ่อง” แปลว่า เพิ่มพูนความสง่างาม ผู้ปกครองทิศใต้ เป็นเทพแห่งฤดูใบไม้ผลิ สีกายขาว ทรงร่ม และเมื่อชูร่มขึ้นจะทำให้เกิดพายุฝนอย่างรุนแรง วิรุพหกเป็นเจ้าของกุมภัณฑ์

๓. ฐตรฐ หรือ “ฉือกัวอเทียนอ่อง” ผู้ปกครองทิศตะวันออก เป็นเทพแห่งฤดูร้อน สีกายแดง ทรงพิณ ฐตรฐเป็นเทพเจ้าแห่งคนธรรพ์

๔. วิรูปักษ์ หรือ “กวางมุเทียนอ่อง” (Kuang – Mu) แปลว่า ตาใหญ่ ผู้ปกครองทิศตะวันตก เป็นเทพแห่งฤดูหนาว สีกายน้ำตาลเข้ม ทรงกระบี่ในพระหัตถ์ข้างหนึ่ง อีกข้างถืองูหรือมังกร วิรูปักษ์เป็นเจ้าของนาค

ท้าวธตรฐ ท้าวมหาราชผู้รักษาทิศตะวันออก ผู้เป็นใหญ่ในหมู่คนธรรพ์
สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๖

ท้าวเวสสวัณ หรือ ท้าวกุเวร ท้าวมหาราชผู้รักษาทิศเหนือ ผู้เป็นใหญ่พวกยักษ์
สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๖

ท้าววิรุ๊ปักข์ ท้าวมหาราชผู้รักษาทิศตะวันตก ผู้เป็นใหญ่ในหมื่นนาค
สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๖

ท้าววิรุฬหก ท้าวมหาราชผู้รักษาทิศใต้ ผู้เป็นใหญ่ในกุมภภัณฑ์ (บางตำนานกล่าวว่า ท้าววิรุฬหกเป็นเจ้าของ
ผู้ปกครองครุฑและนาค โดยมีกุมภภัณฑ์เป็นบริวาร)
สมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๖

บรรณานุกรมคัดสรร

กรมศิลปากร. มหาทิพมนต์ : ความสืบเนื่องของบทพระพุทธมนต์ในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๖๒.

ณัชพล ศิริสวัสดิ์. โลกบาลในวรรณคดีพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาบาลีและสันสกฤต) กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ผาสุข อินทรารุช. พุทธปฏิมามหายาน. กรุงเทพฯ: อักษรสมัย, ๒๕๔๓.

สุภาภรณ์ เมืองคา “การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋วและฮกเกี้ยน กรณีศึกษา ศาลเจ้าในเยาวราช จังหวัดกรุงเทพมหานคร.” บทความวิจัยปริญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๐.

เสถียร โปธินันทะ. กระแสพุทธธรรมมหายาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช. เทพเจ้าจีน ในกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๖๕.

อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. ทิพยประติมา. นนทบุรี: มิวเซียมเพลส, ๒๕๖๐.